

Forskerinterview

Samfundsvidenskabelige forskere undersøger den verden og virkelighed, vi lever i. Journalist Lars Lønstrup interviewer en ny forsker i hvert nummer af DJØF Bladet. Se tidligere forskerinterviews her: www.djoef.dk/forskerinterview

Af Lars Lønstrup / Foto Jakob Eskildsen

Umyndiggjort på arbejdspladsen

Danske pædagoger har ifølge sociolog Rasmus Willig mistet indflydelse på deres arbejdsforhold med frustration og dårligere børnepasning til følge. Samtidig er deres ytringsfrihed blevet begrænset, så de ikke selv kan udvirke forandring.

Kvinden, der får kvalme og opkastningsfølelser, når hun går forbi sin tidligere arbejdsplads, og kvinden, der skriger sin frustration ud i bilen på vej til endnu en arbejdsdag er to af de stemmer, der kommer til orde i en ny bog med titlen 'Umyndiggørelse'.

Bogens forfatter er sociolog og ph.d. Rasmus Willig, der er formand for Dansk Sociologforening og lektor ved Institut for Samfund og Globalisering på Roskilde Universitet.

Rasmus Willig har skrevet bogen på baggrund af sin forskning i en gruppe århusianske pædagogers arbejdsmiljø, samt hans teoretiske forskning i danskernes mulighed for at kritisere deres leve- og arbejdsvilkår i det moderne samfund.

Du beskriver disse to kvinders reaktionsmønstre som et direkte udslag af deres arbejdsvilkår. Men er der ikke tale om ekstreme enkelttilfælde blandt de i alt 110 pædagoger og pædagogiske ledere, som er blevet interviewet til bogen?

"Fysisk kvalme, trykken for brystet og skrig for at få luft hører til de mest ekstreme udtryk for den frustration, som pædagogerne beskriver. Men for det første er der ikke tale om enkelttilfælde – flere fortæller om lignende, stærke fysiske reaktioner – og for det andet deler et

flertal af pædagogerne den frustration over deres arbejdsforhold, som skaber reaktionerne. Frustrationen skyldes, at pædagogerne dagligt må gå på kompromis med deres faglige kun-

giver kravene god mening. Men de er med tiden vokset til et fuldstændig urealistisk leje – både i forhold til den tid pædagogerne har til rådighed, og de bevillinger daginstitutionerne råder over.

Samtidig med de mange nye opgaver er institutionerne i højere og højere grad selv blevet pålagt at styre deres økonomi. Og dette dobbeltkrav om at løse flere opgaver og styre økonomien mere effektivt betyder, at pædagogerne pålægges nærmest umulige arbejdsvilkår."

Hvorfor er det så vanskeligt for pædagogerne at trænge igennem med kritik af deres arbejdsvilkår?

"Mange danskere – ikke mindst blandt børneforældrene – opfatter samfundets krav til daginstitutionerne som fornuftige. Det gælder fx regeringens seneste udspil om, at alle landets daginstitutioner fremover skal levere sund mad til børnene, eller den nuværende praksis med, at daginstitutionerne skal lave egen hjemmeside og foretage evalueringer af forældretilfredshed. Ligesom de fleste kan se fornuften i at give daginstitutionerne øget ansvar for deres eget ressourceforbrug.

Derfor skal man være klædt godt på, rent autoritetsmæssigt, før man begynder at →

» **Selv kerneopgaver som fx leg, udflugter og hvordan man åbner og lukker institutionen i dag beskrives og defineres af den kommunale forvaltning i tæt samarbejde med institutionens pædagogiske leder** «

Rasmus Willig, sociolog

nen og viden; at det i praksis er næsten umuligt for dem at løfte de krav, som arbejdslivet stiller; samt at det er uhyre vanskeligt for dem at trænge igennem med deres kritik og på den måde udvirke forandring."

Hvorfor er det næsten umuligt for pædagogerne at løfte de krav, som arbejdslivet stiller?

"Danske daginstitutioner er igennem snart mange år blevet bombarderet med nye krav og opgaver, som de skal varetage til børnenes og samfundets bedste. Taget hver for sig

kritisere, og det er pædagogerne ikke. De har igennem flere årtier oplevet en dalende respekt for deres profession, som bl.a. viser sig i offentlig kritik af 'rundbordspædagogik' og 'lilla bleer', men også ved at pædagogerne har mistet indflydelse på, hvordan de i praksis skal udføre den profession, som de er uddannet til."

Hvordan er det gået til, at pædagogerne har mistet indflydelse på, hvordan de skal udføre deres profession?

"Det skyldes, at selv kerneopgaver som fx leg, udflugter og hvordan man åbner og lukker institutionen i dag beskrives og defineres af den kommunale forvaltning i tæt samarbejde med institutionens pædagogiske leder."

Hvilke konsekvenser har pædagogernes ændrede arbejdsforhold for børnene?

"Børnene bliver i den grad forsømt, som en af pædagogerne siger. Der er eksempler på børn, som får at vide, at de må tisse i bleen, fordi der ikke er tid til at ledsage dem på toiletet; eller børn der spiser madrester fra gulvet, som der ikke var tid til at få fejret væk efter frokosten. Overordnet taler pædagogerne om 'dørkarms-pædagogik', som betyder, at pædagogen stiller sig i en strategisk fordelagtig position i forhold til at overvåge og overhøre så mange børn som muligt, så der kan gribes ind, der hvor det brænder mest på. Opsøgende og støttende samvær med et enkelt barn for at gøre det så selvhjulpent som muligt hører til sjældenhederne. Tiden og økonomien er ikke til andet end 'ren pasning', som en pædagog siger."

Men forældrene må da opdage, hvis det står så grelt til med deres børns pasning og udvikling – og sige fra?

"Spørgsmålet er for det første, om forældrene er i stand til at se forringelserne, som jo er sket gradvist og over en længere årrække. Og for det andet hvad alternativet er? Danske småbørnsforældre er typisk erhvevsaktive og har brug for daginstitutionerne for at få deres liv til at hænge sammen. Dertil kommer,

at forældrene ikke informeres af pædagogerne, som kender virkeligheden i institutionen bedst, men som samtidig ved, at de ikke selv er i stand til at løse de problemer, som de kunne pege på. Men at det aktuelt står dårligere til i danske daginstitutioner end for 10-15 år siden med dårligere udvikling og øget sygelighed hos mange børn, påpeges af flere børneforskere og børnepsykologer."

» For en stor gruppe af danskere er ytringsfriheden truet der, hvor den for alvor betyder noget for dem, nemlig i deres eget daglige liv «

Rasmus Willig, sociolog

Hvorfor kan pædagogerne ikke bare fortælle deres ledere, som typisk er pædagoguddannede ligesom dem selv, hvor dårligt det nuværende system fungerer?

"Det forsøger de også, men som en af pædagogerne siger, så er de ikke i stand til at supplere deres kritik med dokumentation, fordi 'pædagogik ikke er en målbar størrelse'. Det bliver et problem i forhold til lederen og den kommunale forvaltning, som lederen refererer til. For her er det netop tal og dokumentation, som efterspørges, og når pædagogerne ikke er leveringsdygtige i det, afskrives deres kritik ofte som 'brøk', fortæller pædagogerne.

'Brøk' er den enkeltes personlige problem, ikke institutionens. Og den opfattelse skaber en slags selvrensensur, som får pædagogerne til at fortie problemerne og vende frustrationen indad."

Der begynder næsten at tegne sig et billede af daginstitutionsledere og embedsmænd i landets kommunalforvaltninger som mennesker, der vil vores børn og deres pædagoger det ondt?

"Sådan er det naturligvis ikke. Det, jeg beskriver i bogen, er en umyndiggørelses-proces.

Og karakteristisk for umyndiggørelses-processer er, at de medvirkende ikke nødvendigvis er bevidste om, hvilke konsekvenser deres handlinger har. Hos de daginstitutionsledere, jeg har interviewet, mødte jeg en vilje til at levere god pædagogik, men samtidig en tendens til at opfatte pædagogerne som brokkehoveder, hvis de kritiserer arbejdsforholdene. Jeg tror, det skyldes, at netop denne type ledere befinder sig i mødet, eller sammenstødet, mellem en profession (her den pædagogiske) og dén neoliberale ledelsesfilosofi, som præger den offentlige sektor i disse år, og som går under betegnelsen New Public Management (NPM). NPM opererer med en kunde (forældrene), som skal have leveret en service (børnepasning). Det fører naturligt videre til en produktbeskrivelse, som typisk formuleres i standarder. Men det er svært at konstruere standarder for børnepasning, politiarbejde, syge- og ældrepleje eller universitetsforskning for den sags skyld. Og det bliver potentielt farligt for de ansatte, hvis sådanne standarder alligevel indføres, fordi de er så svære at sige nej til for den enkelte ansatte."

Mener du, at det er blevet svært for andre offentligt ansatte end pædagoger at sige nej og kritisere deres arbejdsforhold?

"Ja, og det er der jo også begyndt at komme eksempler på i pressen med universitetsforskere, som klager over, at deres ytringsfrihed begrænses af ledelsen på deres arbejdsplads. Men jeg tror kun, at disse sager er toppen af isbjergene. Vi er i Danmark opdraget til, at det er en selvfølge, at man kan række hånden op og sige sin mening, og at alle bør høres. Og i de seneste år har en elite af politikere og meningsdannere profileret os internationalt som et land der står stejlt og ufravigeligt på ytringsfriheden. Men for en stor gruppe af danskere er ytringsfriheden truet der, hvor den for alvor betyder noget for dem, nemlig i deres eget daglige liv."

'Umyndiggørelse' er udkommet på Hans Reitzels Forlag.

